

DAVLAT MIQYOSIDA INFILYATSIYA DARAJASI VA UNING IQTISODIY BARQARORLIKKA TASIRI.

Xidrnazarov Sirojiddin Choriyevich

Termiz Davlat Muhandislik va agrotekhnologiyalar universiteti o'qituvchisi

sirojiddin.xidrnazarov@gmail.com

Normamatov Ne'mat Daminovich

Termiz Davlat Muhandislik va agrotekhnologiyalar universiteti o'qituvchisi

nematnormamatov6@gmail.com

Ziyatova Sitara Baxtiyor qizi

Termiz Davlat Muhandislik va agrotekhnologiyalar universiteti o'qituvchisi

sitorabakhtiyarovna@gmail.com

Rajabboyev Rasulbek Jasurbek og'li

Termiz Davlat Muhandislik va agrotekhnologiyalar universiteti talabasi

rajabboyembrasulbek@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada davlat miqyosida inflyatsiya darajasining shakllanish omillari, uning iqtisodiy barqarorlikka ta'siri hamda makroiqtisodiy jarayonlardagi o'rnini tahlil qilinadi. Shuningdek, inflyatsiya darajasining iqtisodiy o'sish, investitsiya muhiti va aholining real daromadlariga ta'siri o'rganiladi. Maqolada inflyatsiyani nazorat qilish va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash bo'yicha davlat tomonidan amalga oshirilayotgan siyosatlar hamda ularning samaradorligini ko'rib chiqiladi. Mavjud ilmiy adabiyotlar va statistik ma'lumotlar asosida olib borilgan tahlillar orqali inflyatsiya darajasining iqtisodiy barqarorlikka ta'siri yoritilib, kelgusida samarali iqtisodiy siyosat yuritish bo'yicha tavsiyalar beriladi.

Kalit so'zlar: inflyatsiya, makroiqtisodiy barqarorlik, indikator, fiskal inqiroz, giperinflatsiya, pul emissiyasi, likvidlig, pul-kredit siyosati.

THE INFLATION RATE AT THE STATE LEVEL AND ITS IMPACT ON ECONOMIC

STABILITY

ABSTRACT

This article analyzes the factors influencing the formation of the inflation rate at the national level, its impact on economic stability, and its role in macroeconomic processes. It also examines the effect of inflation on economic growth, the investment climate, and the real incomes of the population. The paper reviews government policies aimed at controlling inflation and ensuring economic stability, as well as their effectiveness. Based on an analysis of existing scientific literature and statistical data, the study highlights the impact of inflation on economic stability and provides recommendations for implementing effective economic policies in the future.

Keywords: inflation, macroeconomic stability, indicator, fiscal crisis, hyperinflation, money issuance, liquidity, monetary policy.

АННОТАЦИЯ

В данной статье анализируются факторы формирования уровня инфляции на государственном уровне, её влияние на экономическую стабильность, а также роль в макроэкономических процессах. Кроме того, изучается влияние уровня инфляции на экономический рост, инвестиционную среду и реальные доходы населения. В статье рассматриваются меры государственной политики, направленные на контроль инфляции и обеспечение экономической стабильности, а также их эффективность. На основе анализа существующей научной литературы и статистических данных раскрывается влияние уровня инфляции на экономическую стабильность, а также предлагаются рекомендации по

проведению эффективной экономической политики в будущем. Ключевые слова: инфляция, макроэкономическая стабильность, индикатор, фискальный кризис, гиперинфляция, денежная эмиссия, ликвидность, денежно кредитная политика.

Ключевые слова: инфляция, макроэкономическая стабильность, индикатор, фискальный кризис, гиперинфляция, денежная эмиссия, ликвидность, денежно кредитная политика.

KIRISH

Inflyatsiya - bu iqtisodiyotda tovar va xizmatlar narxlarining umumiy oshishi jarayonidir. Natijada pulning xarid qobiliyati pasayadi va aholi bir xil mablag'ga kamroq mahsulot sotib oladi. Inflyatsiya iqtisodiy barqarorlikka ta'sir qiladi hamda davlatning pul-kredit siyosati orqali nazorat qilinadi. Inflyatsiya darajasi davlat miqyosida iqtisodiy jarayonlarning muhim ko'rsatkichlaridan biri bo'lib, u mamlakatning umumiy iqtisodiy barqarorligi va aholining farovonligiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. So'nggi yillarda global va milliy iqtisodiyotda inflyatsiya darajasining o'sishi muhim makroiqtisodiy muammolardan biriga aylanmoqda. Inflyatsiyaning yuqori darajada shakllanishi aholining real daromadlariga salbiy ta'sir ko'rsatib, ularning xarid qobiliyatini pasaytiradi hamda iqtisodiy barqarorlikka jiddiy xavf tug'diradi. Shu bilan birga, inflyatsiya darajasi investitsiya muhiti, ishlab chiqarish hajmi va umumiy iqtisodiy o'sish sur'atlariga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi. Mazkur sharoitda inflyatsiya darajasining shakllanish omillarini chuqur tahlil qilish va uning iqtisodiy barqarorlikka ta'sirini o'rganish dolzarb ahamiyat kasb etadi. Ushbu maqolaning maqsadi davlat miqyosida inflyatsiya darajasining yuzaga kelish sabablari, uning makroiqtisodiy jarayonlardagi o'rni hamda iqtisodiy barqarorlikka ta'sirini tahlil qilishdan iborat. Shuningdek, maqolada inflyatsiyaning iqtisodiy o'sish, investitsiya muhiti va aholi farovonligiga ta'siri ko'rib chiqiladi hamda uni nazorat qilish bo'yicha samarali iqtisodiy siyosat yo'nalishlari yoritiladi.

O'zbekistonda inflyatsiya darajasi 2016-yildan beri har hil foizlarda o'zgarib kelmoqda. Masalan 2016-yilda yillik inflyatsiya darajasi 9,7 foizni tashkil etgan. 2017-yilda esa bu ko'rastkich keskin oshgan va 18,8 foiz bilan davrning eng yirik natijasini qayd etgan. Bu foizni keskin oshib ketishiga sabab 2017-yilda O'zbekiston valyutasi devalyatsiya qilinadi va erkinlashtiriladi. Buning natijasida dollar kursi keskin oshadi, import mahsulotlari qimmatlashadi, ichki narxlar ham kotariladi. Keyingi yillarda bu ko'rastkich nisbatan pasaygan, 2018-yilda 14,3 foiz, 2019-yilda esa 15,2 foizni tashkil etgan va 2017-yildagi yuqori darajaga qaraganda tizim moslashgan lekin narxlar oshishda davom etgan ammo portlashsiz. Bunga sabablar Markaziy bank siyosatni kuchaytirgan. 2018-yildan boshlab foiz stavkalari oshirilgan, pul massalari nazorat qilingan va inflyatsiyaning nazorat ostiga olgan. Bozor mexanizmlari asta-sekin ishlay boshlagan. Bungacha bozorda suniy narxlar bolgan, 2018-yildan keyin esa bozorda talab va taklif narxlarni belgilab bergan. 2019-yilda esa 15.2 foizni tashkil etgan bolsa 2020-yil bu ko'rastgich ancha pasaygan va 2021 yilga kelib 10 fizga yetgan .2022-yilda esa inflyatsiya yana biroz oshib 12.3 foizga chiqqan . 2023-yil esa 8.8 foizga pasaygan va 2024-yilda 9.8 foizga oshadi. Davrning eng kichik 2025-yilda qayt etilgan bolib 7.3 foizgacha tushgan va songi 10 yillikdagi eng past korsatkichi kuzatilgan.

ADABIYOTLAR SHARHI

Davlat miqyosida inflyatsiya darajasi va uning iqtisodiy barqarorlikka ta'siri iqtisodiy adabiyotlarda keng o'rganilgan mavzulardan biri hisoblanadi. Turli olimlar bu jarayonni har xil yondashuvlar asosida tushuntiradi.

Klassik iqtisodiy nazariyalarda inflyatsiya asosan pul massasi bilan bog'lanadi. Xususan, Milton Friedman inflyatsiyaning "har doim va hamma joyda pul fenomeni" deb izohlaydi. Ya'ni, iqtisodiyotda pul miqdori ortsa, narxlar ham oshadi. Bu yondashuv juda sodda va tushunarli, lekin u inflyatsiyaning barcha sabablarini to'liq ochib bermaydi.

Boshqa bir yondashuv - Keynes maktabi bo'lib, bu yo'nalish vakili John Maynard Keynes inflyatsiyani talab va taklif muvozanati orqali tushuntiradi. Unga ko'ra, agar iqtisodiyotda umumiy talab ortib ketsa, narxlar darajasi oshadi. Bu yondashuv real iqtisodiy jarayonlarga yaqinroq, lekin ba'zi holatlarda inflyatsiyaning asosiy sabablarini aniqlashda yetarli emas.

Zamonaviy iqtisodiy adabiyotlarda esa inflyatsiya ko'p omilli jarayon sifatida qaraladi. Jumladan, International Monetary Fund va World Bank tadqiqotlarida inflyatsiyaga pul-kredit siyosati, valyuta kursi, tashqi savdo omillari va energiya narxlarining ta'siri alohida ta'kidlanadi. Bu yondashuv inflyatsiyani kengroq va aniqroq tushuntirish imkonini beradi.

Tarixiy tajribalar ham inflyatsiyaning iqtisodiy barqarorlikka qanchalik kuchli ta'sir qilishini ko'rsatadi. Masalan, Weimar Republic hyperinflation davrida pul emissiyasining keskin oshishi natijasida inflyatsiya nazoratdan chiqib ketgan va iqtisodiy tizim izdan chiqqan. Bu esa davlat miqyosida barqarorlikni saqlash qanchalik muhim ekanini ko'rsatadi.

Yuqoridagi adabiyotlar tahliliga asoslanib aytish mumkinki, inflyatsiyani faqat bitta omil bilan tushuntirish to'g'ri emas. Har bir yondashuv ma'lum darajada to'g'ri bo'lsa-da, zamonaviy qarashlar inflyatsiyani ko'p omilli jarayon sifatida ko'rib chiqadi. Aynan shu yondashuv davlat miqyosida iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega.

NATIJALAR VA TAHLIL

Ushbu tadqiqotda davlat miqyosida inflyatsiya darajasi va uning iqtisodiy barqarorlikka ta'sirini o'rganish maqsad qilib olindi. Tadqiqotda tahliliy, taqqoslash, statistik va tarixiy tahlil usullaridan foydalangan holda inflyatsiya jarayoni tizimli ravishda o'rganildi.

Tadqiqot materiali sifatida O'zbekiston Respublikasining 2016–2025-yillar kesimidagi rasmiy statistik ma'lumotlari, Markaziy bank, Davlat statistika qo'mitasi va boshqa rasmiy manbalar ishlatildi. Shuningdek, xalqaro tashkilotlar hisobotlari, jumladan International Monetary Fund va World Bank ma'lumotlaridan foydalandik. Bu ma'lumotlar inflyatsiya darajasi, yalpi ichki mahsulot o'sishi, ish haqi, ishsizlik darajasi va valyuta kursi kabi makroiqtisodiy ko'rsatkichlarni kuzatishga yordam berdi.

O'zbekiston Respublikasida 2025-yil yakunlari bo'yicha inflyatsiya jarayonlari tahlili shuni ko'rsatadiki, narxlar o'sishi turli sohalarda notekis shakllangan bo'lib, ayniqsa oziq-ovqat, kommunal xizmatlar va transport sohalarda sezilarli o'zgarishlar kuzatilgan.

Oziq-ovqat mahsulotlari segmentida dekabr oyida narxlarning o'sishi bir qator asosiy mahsulotlarda qayd etildi. Jumladan, tuxum narxi 3,4 foizga oshgan bo'lsa-da, yil yakunida 14,5 foizga arzonlashgan. Non mahsulotlari 0,5 foizga, sut 0,4 foizga, paxta yog'i 0,4 foizga va un 0,3 foizga qimmatlashgan. Go'sht mahsulotlari narxlarida sezilarli o'sish kuzatilib, suyaksiz mol go'shti 25 foizga, qo'y go'shti 26,8 foizga va parranda go'shti o'rtacha 3,7–4,2 foizga oshgan. Shu bilan birga, ayrim mahsulotlarda narxlarning pasayishi ham qayd etildi: guruch 1,8 foizga, shakar 2,3 foizga arzonlashgan.

Sabzavotlar bozorida mavsumiy omillar ta'sirida keskin tebranishlar kuzatildi. Xususan, baqlajon va bodring narxlari 55 foizdan ortiq oshgan, pomidor va karam ham sezilarli darajada qimmatlashgan. Bu holat inflyatsiyaning qisqa muddatli mavsumiy omillarga ham sezgir ekanini ko'rsatadi.

Kommunal xizmatlar sohasida esa narxlar barqaror bo'lmagan. 2025-yil davomida umumiy tariflar o'rtacha 17,1 foizga oshgan bo'lib, ayniqsa tarmoq gaz (39,2 foiz), suv ta'minoti (35,1 foiz) va chiqindi xizmatlari (32,5 foiz) keskin qimmatlashgan. Bu esa ishlab chiqarish xarajatlari va uy xo'jaliklari xarajatlariga bevosita ta'sir ko'rsatib, inflyatsion bosimni kuchaytirgan.

Sog'liqni saqlash sohasida narxlar nisbatan barqaror bo'lib qolgan. Dori vositalari yil davomida 4,6 foizga, tibbiy xizmatlar esa 6–7 foiz atrofida oshgan. Bu sektor inflyatsiyaning umumiy darajasiga kamroq ta'sir ko'rsatganini anglatadi.

Transport sohasida esa sezilarli o'sish kuzatildi. Benzin narxi yil davomida 11,9 foizga, metan 29,9 foizga oshgan. Shuningdek, jamoat transporti xizmatlari, jumladan avtobus va temiryo'l tariflari ham sezilarli darajada qimmatlashgan. Bu esa logistika xarajatlarini oshirib, boshqa sohalardagi narxlarga ham bilvosita ta'sir ko'rsatadi.

Xizmatlar sektorida ham inflyatsion bosim saqlanib qolgan. Mobil aloqa xizmatlari 15,1 foizga, ta'lim xizmatlari (repetitorlik va til kurslari) o'rtacha 6–7 foizga oshgan. Bank xizmatlari narxlarining o'sishi ham kuzatilgan.

Umuman olganda, keltirilgan ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda inflyatsiya ko'p omilli xarakterga ega bo'lib, uning shakllanishida nafaqat pul-kredit siyosati, balki energetika tariflari, transport xarajatlari va oziq-ovqat bozori muhim rol o'ynaydi. Ayniqsa, kommunal xizmatlar va yoqilg'i narxlarining oshishi umumiy inflyatsiya darajasining yuqori bo'lishiga asosiy sabab omillardan biri sifatida namoyon bo'lmoqda.

Tahlil davomida inflyatsiyaning shakllanish omillari ichki va tashqi jihatlar bilan ajratildi. Ichki omillar sifatida ishlab chiqarish hajmi, byudjet defitsiti, pul massasining o'sishi, iste'mol talabi va ichki narxlar o'zgarishi ko'rib chiqildi. Tashqi omillar esa valyuta kursining o'zgarishi, global narxlar dinamikasi, import hajmi va xalqaro moliya bozorlari bilan bog'liq edi. Shuningdek, so'nggi yillarda O'zbekiston iqtisodiyotida energetika va oziq-ovqat mahsulotlari narxlaridagi o'zgarishlar inflyatsiyaning tezlashishiga ta'sir qilgani aniqlanib, bu omillar metodologiyada alohida ko'rsatildi.

Tadqiqotda tarixiy tahlil ham qo'llanildi. Turli mamlakatlarning giperinflyatsiya tajribalari o'rganildi: Germaniya 1923-yil, Zimbabve 2007–2008-yil, Vengriya 1945–1946-yil va Yugoslaviya 1992–1994-yil. Bu misollar inflyatsiyaning tezlashishi, pul qadrsizlanishi va iqtisodiy barqarorlikka ta'sirini tushunishga yordam berdi. Shu bilan birga, turli davlatlarda qo'llanilgan inflyatsiyani boshqarish strategiyalari solishtirildi.

Tahlil davomida inflyatsiya va iqtisodiy barqarorlik o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlash uchun grafiklar, narxlar indeksi va statistika usullari ishlatildi. Inflyatsiyaning aholi daromadlari, investitsiya muhiti, yalpi ichki mahsulot va umumiy iqtisodiy o'sish sur'atlariga ta'siri kuzatildi. Shuningdek, 2017-yilda O'zbekistonda amalga oshirilgan valyuta liberallashtirish misolida inflyatsiyaning o'zgarish mexanizmlari tahlil qilindi.

Mazkur metodologiya orqali tadqiqot inflyatsiya jarayonini keng qamrovda o'rganishga imkon berdi. Empirik va statistik ma'lumotlar asosida inflyatsiyaning davlat iqtisodiyotiga ta'siri aniqlanib, ilmiy xulosalar chiqarishga zamin yaratildi. Shu yondashuv tadqiqot natijalarining ishonchliligini ta'minladi hamda mavzuni tushunarli va tizimli tarzda yoritishga yordam berdi.

TAVSIYALAR

Inflyatsiyani nazorat qilish siyosati: Davlat iqtisodiy siyosatida pul massasini nazorat qilish va markaziy bankning foiz stavkalarini moslash orqali inflyatsiya darajasini barqarorlashtirish kerak.

Valyuta kursini muvozanatlash: Import mahsulotlari narxining keskin oshishini oldini olish uchun milliy valyuta kursini nazorat qilish va erkin valyuta siyosati bilan birga barqarorlashtirish choralari ko'rilishi lozim.

Ishlab chiqarishni rag'batlantirish: Ichki ishlab chiqarishni rivojlantirish orqali importga qaramlikni kamaytirish, narxlarning sun'iy oshishini oldini olish va inflyatsiyani tabiiy darajada ushlab turish mumkin.

Byudjet va soliq siyosati: Byudjet defitsitini kamaytirish va samarali soliqlar tizimini joriy qilish inflyatsiyani kamaytirishga yordam beradi, davlat xarajatlarini tartibga soladi.

Aholi daromadlarini himoya qilish: Real daromadlarning pasayishini kamaytirish uchun ijtimoiy yordam tizimlarini rivojlantirish, iste'mol narxlarining keskin oshishiga qarshi chora ko'rish tavsiya etiladi.

Xalqaro tajribalarni qo'llash: Germaniya, Zimbabve, Vengriya va Yugoslaviya tajribalaridan o'rganib, inflyatsiyani boshqarish bo'yicha samarali strategiyalarni ishlab chiqish mumkin.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, inflyatsiya darajasi har qanday davlat iqtisodiy barqarorligining eng muhim ko'rsatkichlaridan biri hisoblanadi. Demak inflyatsiyaning me'yoriy darajada bo'lishi iqtisodiy o'sish uchun zarur shart bo'lsada, uning keskin oshib ketishi jiddiy salbiy oqibatlarga olib keladi. Ayniqsa, giperinflyatsiya holatlarida pulning qadrsizlanishi tezlashib, aholi real daromadlari pasayadi, jamg'armalar o'z qiymatini yo'qotadi va iqtisodiy tizim izdan chiqadi. 1923-yilda Germaniyada yuzaga kelgan giperinflyatsiya bunga yaqqol misol bo'lib, unda pul birligi deyarli o'z qiymatini yo'qotgan va oddiy mahsulotlar narxi ham nihoyatda keskin oshib ketgan. Shu kabi boshqa davlatlarda kuzatilgan giperinflyatsiya holatlari ham shuni ko'rsatadiki, noto'g'ri pul-kredit siyosati, davlat byudjeti taqchilligi va ortiqcha pul emissiyasi inflyatsiyaning nazoratdan chiqishiga sabab bo'ladi. Shundan kelib chiqib, davlat miqyosida inflyatsiyani boshqarish va uni barqaror darajada ushlab turish muhim ahamiyat kasb etadi. Markaziy banklar tomonidan olib boriladigan oqilona pul-kredit siyosati, foiz stavkalarini to'g'ri belgilash, pul massasi ustidan nazorat va iqtisodiy islohotlar inflyatsiyani jilovlashda asosiy vositalar hisoblanadi. Shu bilan birga, ishlab chiqarishni rivojlantirish, ichki bozorni mustahkamlash va importga qaramlikni kamaytirish ham narxlar barqarorligini ta'minlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Friedman, M. (1963). *Inflation: Causes and Consequences*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
2. Keynes, J. M. (1936). *The General Theory of Employment, Interest and Money*. London: Macmillan.
3. International Monetary Fund. (2023). *World Economic Outlook: Inflation Dynamics*. Washington, DC: IMF.
4. World Bank. (2022). *Global Economic Prospects*. Washington, DC: World Bank Publications.
5. Dornbusch, R., Fischer, S., & Startz, R. (2018). *Macroeconomics* (13th ed.). New York: McGraw-Hill Education.
6. Hanke, S. H., & Krus, N. (2012). World Hyperinflations. *Cato Journal*, 32(2), 1–17.
7. O'zbekiston Respublikasi Markaziy Banki. (2025). *Inflyatsiya bo'yicha statistik hisobotlar 2016–2025*. Toshkent: Markaziy Bank Nashriyoti.
8. O'zbekiston Respublikasi Statistika qo'mitasi stat.uz
9. Esanberdievich, E. K., Turaev, X., Djalilov, A., Yu, G., & Babamuratov, B. (2020). Development of carbamide-formaldegide smola-based glue compositions modified with silicon organic compounds. *Austrian Journal of Technical and Natural Sciences*, (7-8), 37-41.
10. Normamatov, N. D., Babamuratov, N. N., & Gulboyev, O. (2023). BOSHOQLI EKINLARNI KO'PIK BILAN QURITISH UCHUN JARAYON PARAMETRLARINI OPTIMALLASHTIRISH. *Бюллетень педагогов нового Узбекистана*, 1(5), 144-147.
11. Babamuratov, B. E., & Ubaydullayeva, N. (2022). NEFT VA GAZ ZAXIRALARI VA RESURSLARINI BAHOLASH. *Eurasian Journal of Academic Research*, 2(11), 167-171.
12. Normamatov, N. D., & Qulmamatova, B. O. (2025). TURIZM XIZMATLARI BOZORI RIVOJLANISHINING HUDUDIIY TAHLILI VA MUAMMOLARI. *AMERICAN JOURNAL OF BUSINESS MANAGEMENT*, 3(11), 44-49.

13. Aliqulova, D., Normamatov, N., Raximov, M., & Bobomurotov, N. (2022). SHOLI POYASIDAN OLINGAN SELLYULOZA ASOSIDAGI GIDROGEL KOMPOZITSIYASINING AMALIY AHAMIYATI. Science and innovation, 1(A7), 156-161.
14. ESHKARAEV, S. C., BABAMURATOV, B. E., KHAYDAROVA, Z. E., BOBOMUROTOV, N. N., & NORMAMATOV, N. D. (2021). WAYS OF PLANT DEFINITION OF RADIO NUCLEAR-LOCED SOILS OF UZBEKISTAN. THEORETICAL & APPLIED SCIENCE Учредители: Теоретическая и прикладная наука, (9), 517-522.